

منازل آخرت

ذخیره مقاله با فرمت پی دی اف

کلیدواژه: منازل آخرت، روز قیامت.

پرسش: منازل و مراحل آخرت و چگونگی عالم پس از مرگ را توضیح دهید؟

پاسخ: مواقف قیامت بخش‌هایی از مراحل و منازل مسیر انسان در سفر ابدی اوست که این سفر بدون استثنا برای همگان است و کسی چه بخواند چه نخواهد این سفر را باید برود و آن منازل را باید طی کند، تا بالاخره به نتیجه آنچه عمل کرده است برسد. اگر خوب عمل کرده و در مسیر معارف وحی آسمانی حرکت کرده است فَطُوبَى لَهُ وَ حُسْنُ مَآبٍ، بهشت جاودان گوارای او باد. اگر خدای نخواستہ بد عمل کرده و در جهت خلاف راهنمایان الهی (پیامبران و ائمه (علیهم‌السلام)) گام برداشته است، بدا به حال او که جهنم آتشین جایگاه او خواهد بود.

فهرست مندرجات

- ۱ - مراحل سفر آخرت
  - ۱.۱ - سكرات مرگ
  - ۱.۲ - وحشت قبر
  - ۱.۳ - عالم برزخ
    - ۱.۳.۱ - انسان در عالم برزخ
  - ۱.۴ - نفخ صور
    - ۱.۴.۱ - نمونه‌ای در قرآن
  - ۱.۵ - سنجش اعمال
    - ۱.۵.۱ - نمونه‌های قرآنی
    - ۱.۵.۲ - ماهیت نامه اعمال
  - ۱.۶ - عبور از پل صراط
    - ۱.۶.۱ - روایتی از رسول خدا
- ۲ - مواقف آخرت
  - ۲.۱ - حدیثی از امام صادق
  - ۲.۲ - دیدگاه علما
- ۳ - نتیجه بحث
- ۴ - معرفی منابع
- ۵ - پانویس
- ۶ - منبع

مراحل سفر آخرت

[ویرایش]

انسان در سفر آخرت منازل و مراحل متعددی را طی می‌کند که در این جا به اختصار درباره آن منازل توضیحاتی ارائه می‌شود:

← سکرات مرگ

نخستین منزل، جریان سکرات مرگ و سختی جان دادن است. امیرالمؤمنین (علیه السلام) در تبیین سکرات مرگ می‌فرماید: «مرگ را ورطه‌ها و دشواری‌هایی است سخت‌تر از آن که بتوان وصفش کرد، یا عقل‌های مردم بتوان آن را بفهمد».^[۱]

طبق این کلام حضرت، سکرات مرگ به گونه‌ای سخت است که اساساً هرگز قابل وصف نیست و اگر بتوان آن را وصف کرد، کسانی که در دنیا هستند توان درک و فهم آن را ندارند.

← وحشت قبر

منزل دیگر، قبر است.

امیرالمؤمنین (علیه السلام) درباره این منزل می‌فرماید: «فَيَأْتِيهِ مِنْ بَيْتٍ وَخَدَّةٍ وَ مَنَزِلٍ وَخَشْيَةٍ وَ مَفْرَدٍ غُرْبَةٍ»؛^[۲] وای بر او از خانه تنهایی و سرای وحشت، و جایگاه بی‌کسی و غربت.

در روایتی آمده، روزی رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) بر سر میتی که او را دفن می‌کردند حاضر شد و درحالی‌که اشک از چشمان حضرت به‌شدت سرازیر بود، به مردم فرمود: «إِخْوَانِي لِمِثْلِ هَذَا فَاعِدُوا»؛ «ای برادران من! از برای همچو منزلی خود را آماده سازید».^[۳]

← عالم برزخ

گرچه از یک نظر قبر همان عالم برزخ است،^[۴] از لحاظ دیگر برزخ را می‌توان یکی از منازل قیامت تلقی کرد. برزخ واسطه میان دنیا و آخرت است. انسان پس از مرگ از جهت اعتقاداتی که داشته و اعمال نیک و بدی که در این دنیا انجام داده، مورد

بازپرسی خصوصی قرار می‌گیرد و پس از محاسبه اجمالی طبق نتیجه‌ای که گرفته شده به یک زندگی شیرین و گوارا یا تلخ و ناگوار محکوم شده و با همان زندگی در انتظار روز رستاخیز عمومی به سر می‌برد. روح انسان در برزخ در یک قالب مثالی که اوصاف ماده (رنگ و شکل و اندازه) را دارد، ولی مادی نیست، به سر می‌برد. اگر از نیکان است، از سعادت و نعمت و جوار پاکان و مقربان درگاه خدا برخوردار می‌شود و اگر از بدان است، در نعمت و عذاب و مصاحبت شیاطین و پیشوایان ضلال می‌گذراند. [۵]

← ← انسان در عالم برزخ

درباره انسان در عالم برزخ سخن بسیار است؛ از جمله اینکه براساس آموزه‌های دینی، انسان میت در آن عالم سخت نیازمند کارهای نیک از قبیل دعا و صدقه دادن به نیت او از طرف بستگان است. در روایتی آمده هر کسی که صدقه به فقیری به نیت میتی بدهد، فرشته‌ای آن را در ظرفی از نور که بسیار درخشانده است می‌گذارد و در عالم برزخ آن را به میت مورد نظر هدیه‌کننده می‌رساند و می‌گوید این هدیه را فلان کس برای شما فرستاده است، میت آن هدیه را می‌گیرد و از آن بهره‌مند می‌شود. [۶]

← نفخ صور

منزل دیگر مرحله‌ای است که از آن در آموزه‌های دینی به «نفخ صور» فریاد مرگ و حیات یاد شده است و در آیات فراوانی از قرآن مجید اشاراتی به مسئله نفخ صور شده است. از مجموع آن آیات به‌خوبی استفاده می‌شود که دو بار در صور دمیده می‌شود، یک بار در پایان جهان که همه خلایق می‌میرند و این نفخه مرگ است و بار دیگر در آستانه رستاخیز که همه مردگان زنده می‌شوند و این نفخه حیات است. در حقیقت توقف و از کار افتادن این جهان و آغاز حرکت جهان دیگر تشبیه به توقف و حرکت لشکرها و قافله‌ها شده است که با صدای شیپور مخصوص یا صدای

بلند دیگری همگی با هم از راه رفتن باز می‌ایستند و متوقف می‌شوند و با صدای دیگر به پا می‌خیزند و حرکت می‌کنند.^[۷]

← ← نمونه‌ای در قرآن

در قرآن کریم درباره این مرحله و منزل انسان در مسیر سفر آخرت چنین آمده: **«وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ»**؛^[۸] «و در صور دمیده می‌شود و تمام کسانی که در آسمان‌ها و زمین هستند می‌میرند، مگر کسانی که خدا بخواهد؛ سپس بار دیگر در صور دمیده می‌شود، ناگهان همگی به پا می‌خیزند و در انتظار هستند». از این آیه به دست می‌آید که نفخ صور در حقیقت یک صاعقه و صیحه عقلی است که تمام آسمان و زمین را پر می‌کند و سبب مرگ ناگهانی همه موجودات زنده می‌شود یا همه را به حرکت و جنبش درمی‌آورد و سبب حیات و زنده شدن آنها می‌شود.^[۹]

← سنجش اعمال

منزل دیگر که جزء مواقف هولناک مسیر آخرت است، منزل سنجش اعمال انسان است. در قرآن کریم بحث‌های گسترده‌ای درباره این مرحله از سفر آخرت مطرح شده و با تعبیرات گوناگون از آن موقف و مرحله یاد شده است که در اینجا به نمونه‌هایی از آن آیات اشاره می‌شود تا چپستی و چگونگی این منزل تا اندازه‌ای معلوم شود:^[۱۰]

← ← نمونه‌های قرآنی

- فرمود: «وَتَرَى كُلَّ أُمَّةٍ جَائِيَةً كُلُّ أُمَّةٍ تُدْعَى إِلَى كِتَابِهَا الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ»؛ [۱۱] «هر امتی را به زانو درآمده می‌بینی، هر امتی به سوی کارنامه خود فرا خوانده می‌شود و بدیشان می‌گویند: آنچه را می‌کردید، امروز پاداش می‌یابید».

- و در آیه دیگر فرمود: «اما کسی که نامه اعمالش به دست راست او داده می‌شود، از خوشحالی فریاد می‌زند که اهل محشر نامه اعمال مرا بگیرید و بخوانید و اما کسی که نامه اعمالش به دست چپ او داده شده، می‌گوید: ای کاش! هرگز نامه اعمال به من داده نمی‌شد».

← ← ماهیت نامه اعمال

اما در این باره که ماهیت نامه اعمال چیست، مفسران مطالب فراوانی را مطرح کرده از جمله گفته‌اند: ممکن است گفته شود اعمال انسان همان گونه که در درون جان او اثر می‌گذارد در عالم بیرون، در فضا و هوای اطراف، در زمینی که بر آن زندگی می‌کند و در همه چیز اثر دارد، گویی بر آنها نقش می‌بندد، [۱۴] نقوش طبیعی و غیر قابل انکار، نقوشی که به وسیله قوا و نیروهای عالم هستی و فرشتگان در دل این موجودات ثبت می‌شود، در قیامت پرده از آن برداشته و آشکار می‌شود و به دست هر کس داده می‌شود و با یک نگاه در آن حال هر کس معلوم است، مسلماً این آثار در دنیا برای ما محسوس و قابل درک نیست؛ اما بی‌شک آنها وجود دارند، و روزی که در آن دید تازه‌ای پیدا می‌کنیم، همه اینها را می‌بینیم، [۱۵] می‌خوانیم و تصدیق می‌کنیم.

← عبور از پل صراط

یکی دیگر از منازل آخرت که بسیار حساس است، مرحله عبور از صراط است، در وصف آن گفته شده: صراط پُلی است که بر روی جهنم کشیده شده و تا کسی از

آن نگذرد داخل بهشت نمی‌شود.

در روایات آمده است که از مو باریک‌تر و از شمشیر برنده‌تر و از آتش گرم‌تر است [۱۶] [۱۷] و مؤمنان خالص در کمال آرامش، و به سرعت و بدون ترس از آن عبور می‌کنند؛ اما برخی با دشواری و همراه ترس و نگرانی بالاخره از آن می‌گذرند و عده‌ای از روی آن پل به جهنم می‌افتند.

نمونه آن صراط در دنیا نیز وجود دارد که در واقع گذر از این صراط پی آمدش عبور آسان از صراط یاده‌شده در آخرت است و آن عبارت است از دین حق و راه ولایت و متابعت از امیرمؤمنان و دیگر امامان معصوم (علیهم‌السلام)، هر کسی که در دنیا از این صراط یعنی راه ولایت عدول کند و به انحراف کشیده شود و مسیر غیر ولایت را برگزیند و با گفتار یا کردار خود در جهت خلاف آن حرکت نماید، در آخرت از پل نمی‌تواند عبور کند و بالاخره در هنگام عبور از آن پایش می‌لرزد و در جهنم سقوط می‌کند. [۱۸]

← ← روایتی از رسول خدا

برخی بزرگان معاصر ضمن بحث مبسوطی درباره صراط به این روایت استناد کرده که رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) فرمود: «ای علی! در روز قیامت من و تو و جبرئیل به صراط می‌نشینیم و کسی از صراط نمی‌گذرد، مگر این‌که نامه‌ای داشته باشد که در آن اعتقاد وی به ولایت شما نگاشته شده باشد...» [۱۹] [۲۰]

اساساً در اسلام ناب همه معارف به هم پیوسته است؛ لذا صراط که همان راه و روش شناخت خداست، دو گونه است، صراط دنیا و آخرت، [۲۱] راهی که در دنیاست، همان امام واجب‌الاطاعه است، کسی که در دنیا او را شناخت و به راهنمایی‌های او اقتدا کرد از صراط آخرت که پل دوزخ است گذشته است و هر کس امام را در دنیا نشناخت، گامش بر صراط آخرت می‌لرزد و در آتش دوزخ سقوط می‌کند. [۲۲] [۲۳]

مواقف آخرت

[ویرایش]

آنچه بازگو شد نمودار و نمونه‌هایی از منازل و مراحل سفر آخرت است و ممکن است در هر کدام از مراحل و منازل یادشده . به خصوص پس از آن که انسان سر از خاک برمی‌دارد و زنده می‌شود . مراحل و مواقف متعدد وجود داشته باشد؛ مثلاً در روایات آمده که در قیامت پنجاه موقف و ایستگاه وجود دارد که هر موقف آن هزار سال طول می‌کشد.

← حدیثی از امام صادق

امام صادق (علیه‌السلام) فرمود: «**انَّ فِي الْقِيَامَةِ خَمْسِينَ مَوْقِفًا لِكُلِّ مَوْقِفٍ الْفِ سَنَةِ**»؛ [۲۴] «در قیامت پنجاه موقف وجود دارد که هر موقف آن هزار سال است».

← دیدگاه علما

علما گفته‌اند: در مسیر محشر برای هر یکی از واجبات الهی یک ایستگاه گذاشته می‌شود و انسان‌ها در آن ایستگاه‌ها نگاه داشته

می‌شوند و درباره نحوه عملکرد انسان نسبت به آن کار و فریضه الهی حساب‌رسی می‌شود، اگر عمل کرده بود و رحمت الهی شامل او شد، به عقبه بعدی منتقل می‌شود تا به این ترتیب از همه عقبه‌ها عبور کند و اگر خدای نخواستہ عمل نکرده بود و رحمت الهی نیز شامل او نشد، از همان عقبه پای او می‌لرزد و وارد جهنم می‌شود؛ زیرا همه این موقف‌ها به عبور از پل صراط برمی‌گردد. اسم یکی از آن‌ها، عقبه ولایت است که انسان در آنجا مورد بازجویی قرار می‌گیرد و درباره ولایت امام علی و سایر ائمه (علیهم‌السلام) سؤال می‌شود. عقبه دیگر، عقبه نماز است، عقبه دیگر عقبه امانت است و برای هر وظیفه شرعی یک عقبه و موقف تعیین شده است. [۲۵]

طبق این بیان معلوم می‌شود که گذشته از آنچه علما در بحث منازل آخرت و به عنوان مراحل کلی مسیر آخرت مطرح کرده‌اند، مواقف و عقبه‌هایی نیز در مسیر راه وجود دارد؛ مثلاً بر پل صراط که خود یکی از منازل آخرت است، چند موقف و عقبه وجود دارد و بدین ترتیب اگر در ترتیب‌بندی منازل آخرت، منزل حساب‌رسی قبل از منزل «پل صراط» عنوان شده، در واقع یک ترتیب‌بندی به حسب طرح بحث منازل آخرت است و گرنه براساس بیان یاده شده و بعضی روایات در سر پل صراط در مواقف و عقبه‌های خاصی از هر کدام از اعمال واجب بازجویی می‌شود و این خود یک نوع حساب‌رسی است؛ پس این مسئله که آیا پل صراط قبل از منزل حساب‌رسی است یا بعد از آن، گفته‌ها براساس روایات متعدد متفاوت خواهد بود.

نتیجه بحث

[ویرایش]

مواقف مذکور بخش‌هایی از مراحل و منازل مسیر انسان در سفر ابدی اوست که این سفر بدون استثنا برای همگان است و کسی چه بخواند چه نخواهد این سفر را باید برود و آن منازل را باید طی کند، تا بالاخره به نتیجه آنچه عمل کرده است برسد. اگر خوب عمل کرده و در مسیر معارف وحی آسمانی حرکت کرده است فَطُوبَى لَهُ وَ حُسْنُ مَآبٍ، بهشت جاودان گوارای او باد. اگر خدای نخواست بد عمل کرده و در جهت خلاف راهنمایان الهی (پیامبران و ائمه (علیهم‌السلام)) گام برداشته است، بدا به حال او که جهنم آتشین جایگاه او خواهد بود.

معرفی منابع

[ویرایش]

۱. معاد، آیت‌الله دستغیب.
۲. معادشناسی سیدمحمدحسین تهرانی.
۳. معاد در قرآن، آیت‌الله مظاهری.

[ویرایش]

۱. ↑ امام علی (علیه السلام)، نهج البلاغه، خطبه ۲۲۱.
۲. ↑ امام علی (علیه السلام)، نهج البلاغه، خطبه ۱۵۸.
۳. ↑ قمی، شیخ عباس، منازل الآخرة، ص ۱۲۹، مؤسسه در راه حق، قم، ۱۳۶۵ش.
۴. ↑ موسوی خمینی، سیدروح الله، معاد از دیدگاه امام خمینی، ص ۱۷۱، مؤسسه نشر آثار امام (رحمة الله علیه)، ۱۳۷۸ ش، تبیان دفتر ۳۰.
۵. ↑ طباطبایی، سیدمحمدحسین، شیعه در اسلام، ص ۱۳۹، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۴۸ش.
۶. ↑ قمی، شیخ عباس، منازل الآخرة، ص ۱۶۱، مؤسسه در راه حق، قم، ۱۳۶۵ش.
۷. ↑ مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، ج ۶، ص ۳۸، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۷ ش.
۸. ↑ زمر/سوره ۳۹، آیه ۶۸.
۹. ↑ مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، ج ۶، ص ۵۳، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۷ ش.
۱۰. ↑ مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، ج ۶، ص ۱۱۲، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۷ ش.
۱۱. ↑ جائیه/سوره ۴۵، آیه ۲۸.
۱۲. ↑ حاقه/سوره ۶۹، آیه ۱۹.
۱۳. ↑ حاقه/سوره ۶۹، آیه ۲۵-۲۶.
۱۴. ↑ مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، ج ۶، ص ۸۳، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۷ش.
۱۵. ↑ مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، ج ۶، ص ۸۴، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۷ش.
۱۶. ↑ موسوی خمینی، سیدروح الله، چهل حدیث، ص ۹۸، مؤسسه آثار امام (رحمة الله علیه)، ۱۳۷۸ش.
۱۷. ↑ مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۱۳، ص ۱۱۹، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۹ش.

۱۸. ↑ قمی، شیخ عباس، منازل الآخرة، ص ۲۳۵، مؤسسه در راه حق، قم، ۱۳۶۵ش.
۱۹. ↑ مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج ۸، ص ۷۰، بیروت، داراحیاء التراث العربیّه، ۱۴۰۳ق.
۲۰. ↑ حویزی، عبد علی بن جمعة، نورالثقلین، ج ۱، ص ۲۲، قم، المطبعة العلمية، بی تا.
۲۱. ↑ مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج ۸، ص ۶۷، بیروت، داراحیاء التراث العربیّه، ۱۴۰۳ق.
۲۲. ↑ جوادی آملی، عبدالله، تفسیر موضوعی قرآن، (معاد در قرآن)، ج ۵، ص ۲۱۴، قم، اسراء، ۱۳۸۱ش.
۲۳. ↑ حویزی، عبد علی بن جمعة، نورالثقلین، ج ۴، ص ۴۰۲، قم، المطبعة العلمية، بی تا.
۲۴. ↑ مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج ۷، ص ۱۲۷، باب ۶، ح ۵، بیروت، دار الاحیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ق.
۲۵. ↑ مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج ۷، ص ۱۲۹، باب ۶، بیروت، دار الاحیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ق.

[ویرایش]

سایت اندیشه قم، برگرفته از مقاله «منازل قیامت»، تاریخ بازیابی ۱۳۹۸/۰۴/۱۷.